

הרפתקה בחלל - או אתגר לעתיד

מעין מכתב גלוי ל"מערכות"

אליה עוזי נרקיס

אף שהות קלה-שבקלה בשביל שיוכל להחליף כוח. חוקי-יסוד בטבע, תופעות חברתיות שנחשבו כבני-יעד, הגיונות שנראו כנצחיים — כל אלה עוברים כיום במהירות למגרש-הגרוטאות. הבעיה, אם-כן, בימינו היא כיצד לחיות את העתיד, כיצד להנשא לפני ההתרחשויות וכיצד לא להגרר בעקבותיהן. אמת זו הנה נכונה לכל שטחי החיים, ובכל תחומיהם — הטכניים, הסוציאליים, האמנותיים; ולא כל שכן — בתחום הצבאי. שהרי עוסק הוא בהתמודדות ההדדית שבין עמים ובהגנה על נפש האומה, על יעודה ויחודה.

אם נסקור את תולדות העמים, בכל התקופות ובעיקר בעת האחרונה, ניוכח כיצד נפלו אומות שהנהגו בידי נעדרי-חזון, כיצד צבאות ידועי-ההילה התמוטטו מחמת הארכאיות שבת-פיסת-המלחמה של מפקדיהם העליונים.

אמנם, מדינות גדולות — שאין ההתמודדות בינן לבין שכנור תיהן בבחינת השמדה-הדדית — יכלו ויכולות להרשות לעצמן לקרוס ולהכבש; נשיאיהן, שריהן ומפקדיהן יכלו להגרר אחרי מחרשת ההיסטוריה ולא לצעוד לפניה — שכן אין סופה של התמודדות זו במפלה צבאית חד-פעמית, (או רב-פעמית) של אותה מדינה החוזרת ותופסת מקומה בחבר-העמים לאחר המערכה.

אלא שאין גזרה שוה ממדינות אלה למדינת ישראל; וברור שאין אותו דין חל עליה. ישראל, הנמצאת בהיאבקות מתמדת על קיומה עם סביבה עוינת, ושעתידה עשוי להקבע על-ידי מלחמה מכרעת, אינה יכולה להרשות לעצמה, להפסיד בקרב ולנצח במלחמה — כנוהגם של הבריטים, למשל — אלא עליה לנצח גם באותו קרב.

כשאנו מתיחסים לעצמנו, לא נוכל שלא להיות חלוצים בכל

נקלע ליד, ולא באקראי, הספר "הרפתקה בחלל" של מאיר סיון — שהוא כתוב כראוי, ערוך בטוב טעם ונקרא בענין רב אף על ידי בוגר המגמה הספרותית בגימנסיה העברית בירושלים — אנכי, במקרה זה.

המחבר מושך את הקורא ונושא אל הבלתי-נודע, הקיים בחלל ואשר אין אנו יכולים לתפסו אלא בדמיונו. אכן, זקוקים אנו לדמיון רב בשביל לעקוב, ולו גם בצורה שטחית, אחרי המחבר הנועז שהצליח לעסוק בנושאים המרקייעים "מעל לשחקים" — וזאת בצורה פופולרית ובלא שייגרם להם נזק — ומבלי שהפופולריות תיהפך לוולגריות.

החילונו עמו ממש ב"ששית בגימנסיה" ונזכרנו ביסודות הפי-סיקה, חזרנו על חוקי ניוטון שהצהיבו-מיושן; וזכרנו לטובה את מורינו שהקהו שניהם על-מנת שאנו נלמד — עד שעבר-נו גם אל כלליו של איינשטיין, הגאון מכל אדם. בתנופתנו, הנה אנו מרחפים בחלל במהירות המותרת רק שם — ומש-תדלים להאחו בערך מוחלט, נכס לא-נייד, משהו יציב, על-מנת שנוכל לתפוס בעזרתו, ובהתייחסות אליו, תופעות שאינן קיימות אבסולוטית, אלא רק באורח יחסי — ושמתארעות לפי התרחשויות אחרות המכתיבות את משך אירוען ואת צורתן. כל אותן מוסכמות להן הורגלנו מזה-שנים על אדמתנו — חדלות להתקיים כשאנו ממריאים וחודרים לחלל; ואין אנו יכולים להחזיק שם מעמד ולהבין את המתרחש אלא במידה שנשתחרר לחלוטין מן המוסרות הקונבנציונאליים בהם אנו אחוזים, ורוחנו תיפתח לנועז ולא-ישגרת, אף בצורתו הדמי-יונית ביותר.

כדורנו מתרחשים האירועים בקצב מהיר ביותר, התפתחויות ושינויים חלים ממש בין עבר לעתיד ואינם משאירים להוה

חללו של אתגר

מאת א. ג.

כולל מגע-ביקורת מבית "מערכות" — עוד מימי הופעת "חטיבת הנגב במערכה". אך מעל-לכל מעניינות, כמובן, הדיעות המור בעות באיגרת. שלושה נושאים במכתב זה: רשמי הקריאה ב"הרפתקה בחלל" למ. סיון; הגות על מצבו ומגמותיו של החינוך למחש-בהצבאית בקרבנו; והערות לתכניות פר-סום הספרים של בית-ההוצאה של "מערכות" עד כה — בצירוף משאלות לעתיד.

*

אי-אפשר שלא להסכים עם הערכתו של אל"מ ע. נרקיס ל"הרפתקה בחלל"; ולא רק משום שהוא משבח הרבה ספר זה שבהוצאת "מע-רכות" — אלא משום ששבחיו אלה מיוסדים

אין זו שגרת-נימוס אם נאמר כי חסד עשה עמנו, עם קהל קוראי "מערכות" ועם בית "מערכות" — הירחון מזה והוצאת-הספרים מזה — אל"מ ע. נרקיס בשלחו ממרחקים את אגרתו, אגרת שנונה ומחפשת דרכים אל-החדש. יש עתים ממשב-ההרוח המרענן בסג-נונו הנוקב, באמרתו המוכנסת, בתביעותיו מרחיקות-הלכת — ואפילו ב"גוזמאות", שלא תחסרנה בילקוטו. ומה רצונו הראשון של סופר או עורך? "ישבחוני המבקרים והקוראים או יגדפוני, יבקרוני קשה או שיהללוני — העיקר שלא ישכחוני!" טוב כבר עצם הדבר שנוכח בנו בעל-האיגרת (כמובן, שלאמתו של-דבר מעולם לא "שכח" ולא ניתק מגעו,

אתר ולא כל שכן באתר הבטחוני. חלוצים ברוח ובמחשבה; ושומה עלינו שלא להרפות מלחנך עצמנו בצה"ל לדמיון ולחזון, שהם היוצרים את העתיד.

כיון שכך, הבה נסקור את המסגרות בהן עוסקים אנו בחינוך בכלל — ובחינוך למטרות שציינת, בפרט.

אנו מקיימים מדי שנה קורסים וסמינרים שונים, בהם אנו מאלפים מפקדים מכל הרמות בצה"ל. בקורס הקצינים, הנמשך זמן קצר מכדי שנוכל לשנות באדם הצעיר מקצת מתכונות היסוד הביתיות שלו ולהפכו לחלוץ ברוחו, אנו מספקים בקושי לעשותו לוחם — וזאת רק בתנאי שאומץ לבו ותפיסתו היסודית מאפשרים זאת. ברמות גבוהות יותר קצרים בדרך כלל הקורסים; ומשמגיע הקצין לבית הספר לפיקוד ולמטה אפשר ללמדו נוהלים ועבודת מטה, ולעתים גם חשיבה בכלים משופצים; שהרי על קציני המטה להיות מסודר, חרוץ, מנוהל בדפוטים קבועים ואמון עלי שגרה, שאם לא כן עלול כל הסדר הצבאי להתמוטט.

הכנתו של הקצין לקראת העתיד באה לידי ביטוי בהתבססות על העבר, מלמדים אותו היסטוריה צבאית. מתחילים בפא" לאנגות של יון ולגיונות של רומי, ממשיכים במלחמות ימי הביניים, מעטרים בתהילה את קרבות נפוליון — ונזכרים בחמורו הנאמן של דא־סאָפּס שביקש תוספת קרבת היות והשתתף בכל קרבותיו; משבחים את מולטקה וקוטלים את נפוליון השלישי; נותנים את הדעת על פוש ופרשת גליפולי ומאלצים את הנבחנים לפו"מ לעיין בקרבותיו של אלנבי על פלשתינה — מטעמי ידיעת הארץ או אולי מטעמים אחרים; מתפעלים עדיבליגבול מרומל, גודריאן ומשפחת ה"פון" ("von") למיניהם. לכבוד דומה זוכים גם פולר ופטון; הקר לונל דה-גול אינו זוכה לתשומת לב יתירה, כי כתב בצר" פתיחה... במערכת החינוך, מטעם קציני חינוך ראשי, רבה הפערי לות המאזן עשיר בכל הנוגע לתפקידי המפקד, היסטוריה של ישראל וצה"ל, ידיעת הארץ והזירה, הוי ובידור ועוד היד נטויה.

ניסיתי גם לברר לעצמי מה עושה בית-ההוצאה של צבא הגנה לישראל — "מערכות" — לחינוך הקצין להגות, לדמיון

ולחזון, היות ואני מעריך כי מתפקידו של בית-ההוצאה של צה"ל להאיר את הנתב המחשבתי בו צועדים קציניו, וכי עליו לעשות זאת כשהוא נחפו אל החלוץ ומחזיק את הלפיד מלפני הצועדים ולא מאחוריהם.

אלא כשאנו מעיינים בספרים אותם מוציאה לאור, "מערכות" ניוכח שהיו מתאימים בדרך כלל לסדרת "לטף" או "לבני הנעורים". כונתי לסיפורים על "הפטרול", "המנזר", "נצלול עמוק ובדומיה", "ספיטפייר מעל מלטה", "הפשיטה הגדולה בכולן" — סיפורים המחזקים רוחם של מפקדים וזטרים הקוראים אותם ומסייעים להם להעביר את הזמן. אם איני טועה, וישיבתי בנכר עלולה לגרום לי לטעות, הוציאה "מערכות" עד כה רק מיעוט מבוטל של ספרי הגות מאותם שאני מעריך כי הם תורמים לחינוך לעתיד. במסגרת זו אנו כוללים את "חכמת המלחמה" של סון-טסו, את המהדורה האמריקנית של "עקרונות המלחמה" לקלאוזביץ (בלית ברירה), "האסטרטגיה של הגישה העוקפת" ללידל הארט, "אנשים מול אש" למאר-של, "הקיברנטיקה מהי" — שבאמת אילץ לחשוב מהי קיבר-נטיקה — ולבסוף "הרפתקה בחלל" של סיון.

מה קרה? מדוע לא הובאו לידיעת קהל הקוראים בצה"ל, לדוגמה, ספריהם של גאבין וקיסנינגר, גאלוא הצרפתי ו"החצוצר" רה המהססת" של טיילור, "נשק מודרני ואנשים חפשיים" לואנבר בוש? מדוע מסתפק "צקלון" בתרגום סיפורי קרב ממלחמת העולם השנייה ומלחמת קוריאה, שכל דמיון ביניהן ובין העתיד אינו אלא מקרי בלבד? מדוע אין המערכת מזדרזת להוציא לאור, ובמהירות, יצירות נועזות המטילות ספק בלב הקוראים, המאלצות אותם לפנות לביקורת עצמית, למח-שבה — ומתוך כך להתכונן לעתיד?

אנו חיים בתקופה "טראנספורמטיבית"; "הכל שוטף", כמאמר דימוקריטוס — ובמהירות שאין לה שיעור; הכל משתנה, פושט ולובש צורה בקצב אדיר; ואין לנו ברירה אלא להתאים עצמנו למתרחש — או יותר נכון, למה שיתרחש בעתיד. בפני "מערכות", הממונה על הפריית המחשבה, ניצב בשטח זה אתגר — המוליך אמנם אל הרפתקה, אלא שכדאי להסתבך בה.

על ראיתו הנכונה את מגמות תקופתנו, ואת האופקים הצפויים לאנושות (אם רק תשכיל להמנע מהשמדה עצמית...), לא יקשה עלינו להצטרף אל משאלתו: כן ירבו ספרים כאלה (כמקוריים, כמתורגמים), בתנאי, כמובן, שאמ" גם יהיו כאלה — מתאימים ברמתם, בעניינם, בסיגולם לצורך ולקורא.

*

בהגותו של ע. גרקיס על מעמד מחשבתנו הצבאית, והינוכה, יש הרבה מן הנכון — וכן מן המופרז; מן הראייה הקולעת — וכן מ"קפיצת הדרך", כן, נכון: היסטוריה צבאית — תמיד עוסקת היא במה שכבר מאחר

רינו, שהיה בעבר. האם המסקנה מכך כי בהתכונן נפוליון למסעו אל מוסקבה לא הייב היה ללמוד (ולשקול) היטב לקחי מסעו של קרל ה-12 אל פולטבה? או שגנרלים אמריקניים הנם שבויי עבר (ושמא מטומטמים?) בשל נסותם להכיר — ולישם — נסיונות הגרמנים בחזית המזרח ב-45—1941? או מפקדים סובייטיים רמי מעמד, "השתגעו" אולי כהחליטם ב-1961 לסכם ולחקור חקור היטב את המבצעים האמפיביים של האמריקנים באותן שנים עצמן? אילו החלטנו, בבואנו לחנך את כורשנו לחשוב מחשבה צבאית, לדלוג על כגון אלה — האם לא היה זה מעמידנו במצב של בדידות קצת מזהירה מדי

בעולמה של מחשבה צבאית שבמציאות? ודאי, הרבה יש לבדוק, למיין, ואף לשנות. אך האמנם "עולם ישן עדיי סוד נחריבה"? ע. נ. מדבר על "מגרש הגרוטאות", אך אינו מכסה מפלדת העולם מותכת מן הגרוטאות? והרי כך — לא רק בתחום הפיסי, המינרלי, גיתן (ונחוצ) לישם מחדש גם הרבה מאורחי העשייה, מחכמת המלחמה, מתחבולות ה"את-מול" (והיום) ומתושיותו.

לא המחודש שבגישתו של ע. נ. מעורר לעתים ספק — אלא רק המזדרז לחסל שבה. דומה כי ההתפתחות הצפויה (לפחות — בחלק של העולם והזמן; ומהרגם בחלקנראנו) תהיה פחות בגדר התחלפות גמורה של מושגים

ואורח־פעולה מאשר בגדר השתלבות־גומלין של המתרחש והמצוי.

★

ומכאן — גם מסקנות לגבי אורחי מח־ שבתנו הצבאית. גירוי המחשבה ודרבונה — כן! (ולשם כך — אף מידת־מה של הפרזה תסולח); ביטול, ופטיחה על מציאות שטרם פגה — לאו דוקא.

הנחלוק על כך שלנו (כדבריו הנכוחים של ע. נ.) אסור להפסיד אפילו בהתמודדות אחת? אלא שמי לידנו יתקע — והתמודדות כזו תבוא אולי לפני שצד אחד, לפחות, נערך כבר ל„מלחמת־מחר“? האם תכנון מצוין ושנון (וראשית הכנות) לקראת ה„מחר“ יעזרו הרבה אם לא יהיו לנו, במקרה שכוה, צבא, מפקדים, חימוש, המתאימים ומוכנים ל„מלחמת היום הזה“? מה יהיה אזי ה„לוכסוס“ שאיננו־לפיי־כיסנו: היעדר תכונה מספקת לקראת ה„מחר“ — או זניחה מוקדמת־מדי של מציאות „היום“ וציוויו? והרי לא אנו, בעצם, הבוחרים זמנים להתמודד דות...

כיצד לא נסכים עם אל"מ נרקיס כי הקורס סים קצרים־מדי, כי זמננו „דחוס“, כי פחות מדי ניתן לעשות לטיפוח מחשבה עצמית במפקד המקבל הכשרתו, או המשתלם. אם יומצאו דרכים ודפוסים לתיקון „חסר“ זה — יהיה אולי לע. נ. חלק ב„זכות־הראשונים“ של מעורר ומדרבן.

★

נעבור־נא אל סוגית הספרים: אלה שהופיעו — ואלה שלא (או שטרם) הופיעו. וקודם כל — על המוססס בינינו. ודאי שגאות „מערכות“ על שנתנה לקורא העברי הצבאי (יש — ואף לא הצבאי בלבד), כמצוטט על־ידי אל"מ ע. נ. „חכמת המלחמה“ לסו־טסו, את „אסטרטגית הגישה העקיפה“ ללידל־הארט את ספרו הקטן של קלאוזביץ „עקי רונות־המלחמה“ (אגב, טעות קטנה בידי ע. נ. — תרגומו של ספר זה מהמהדור־רה האמריקנית נבדק ותוקן לפי המ־קור הגרמני, ביגיעה לא מעטה!). אך מדוע כה קיצר ברשימתו? האם חלמת־המלחמה — ראשיתה וטופה במאה החמישית לפני ספיי

רת־הנוצרים, בימי סו־טסו? הרי באותה מהדורה קטנה (והיננית) של „כתבי־מופת צבאיים“ הופיע, למשל, גם „החייל הטוב“ מאת פילד־מרשל ויול — ובו שפע של חכ־מת־מלחמה (מן הסוג שתוקפו טרם פג, כשל אותו סיני קדמון). והאמנם „מלחמה בשלד“ שה מימדים“ מאת סג־מרשל־האוויר קינגס־טון־מק־קלורי ו„עצמת־אוויר במלחמה“ של מרשל חיל־האוויר המלכותי טדר כל־כך אק־טואליים־פחות מה„אסטרטגיה“ של ל. ה. ומה „עקרונות“ של קלאוזביץ? (אמת — לא כל־כך רבים אולי ממפקדי צה"ל קראו בהן...). ודאי שנסכים עם ע. נ. כי יש להכמת־העבר ערך. אך למה לקפת הוגי־מלחמה בני־תקופתנו — אם גם „טרום־טיליים“ בחלקם — שדבריהם ראו אור בעב־רית בהוצאת „מערכות“? האמנם, בתנאי צה"ל, אינם כבר ישימים כלל? או שמא הוזנחו על לא־פגם — ולרעת המוניחים, מפקדים בצה"ל, ולנוקו של מפעל־מפעלנו? ואין אלו אלא דוגמאות בלבד ל„ספרים שנשכחו“ רבי־הערך — כי אל־לנו להלאות את הקורא (והרשימה אינה קצרה).

★

עד כאן — להשלמת רשימת הספרים שנראו „כדאיים“ בעיני בעל־האגרת. ועתה — אל סוגית המיון.

את הספרים העוסקים בתיאור קרבות־ה„את־מול“, ומה גם ברמות נמוכות־יחסית, וב„פעולות־מיוחדות“ של פשיטות וכיוצא־בזה, משייך אל"מ ע. נרקיס אל סוג הספרות „לבני־הנעורים“ — או אף „לטף“. על־כלי פנים, כדוגמאות לאלה כוללת רשימתו את „הפטרול“, „המנור“ (שניים אלה — ספר אחד), „נצלול עמוק“, „ספיטפייר מעל מל־טה“, „הפשיטה הגדולה־שבכולן“ — שהוא מגדירים כ„סיפורים המחזקים רוחם של מפק־דים וזוטרים“.

אם אמנם מציאותית הגדרה זו של ע. נ. — הרי לכבוד רב, ולזכותו ייחשב הדבר להו־צאת „מערכות“.

מה הם סו־טסו, כל אותם דיבורים — בכל „הצבאות הטובים“ שבעולם, אך דומה שגם אצלנו — על „מפקד־המחלקה“ (או,

שמה מפקד־הפלוגה או, הסמל; — שהרי, בעצם, כל אלה נכונים!) — „שהוא־הוא חוטה־שדרה של הצבא ומשענתו“? מליצות בעל־מא? או שמא זו מציאותו של צבא — וביחוד בימי מלחמה? האמנם באה כבר אצלנו — ולא שמענו! „מלחמת־הכפתורים“, בה אין עוד צורך בשכבת־מפקדים זו? הבה נראה את עצמנו, כהויתנו.

אם אמנם תרמו ספרי „מערכות“ תרומה כל־שהי לגיבושה של שכבה זו, בדרך המחשת מחשבתה הצבאית על־ידי הגשת דוגמאות, השואות, אסוציאציות (והלא אלה הם צורות דרבון־מחשבה ואורחי־מחשבה שהן לע״ע האופייניות לרוב האנשים, כפי שהספר מוצא אותם) — דינו.

ברם — האמנם זהו הכל? ואין בספרים מן הסוג שהוזכר על־ידי אל"מ ע. נ. גם לעתים, כדי להפרות מחשבתנו לעתיד? ספרים לצר־ללני צה"ל — הבאמת מקומם־לא־יכירים ב־עולם בו מגמת הציים (גם ה„טרום־גרעי־ניים“) היא אל־מתחת לפני הים? פשיטה, פטרול וגריליה, בהם עוסקים לפחות כ־20 מספרי „מערכות“ — האם כה בלתי־אקטור אליים הם בתקופה בה קצינים בריטיים „סדי־רים“ כותבים על הצורך ב„צ׳ינדיטים חד־שים“, ומדען גרעיני כד״ר טֶלֶר („אבי פצ־צת־המימן“) טוען כי עתידו של המערב הוא בטיפוח כוחות — ואורחי־ליחמה — לגרי־ליה תכליתית“ (וכמוכן — עם נשק־גרעיני „זעיר“ לעת־צרה)? האין לקחים דינמיים, מפרי־מחשבה למהר, במבצע־משולב מסוגה של ה„פשיטה הגדולה“ — או שמא גנ־מפסול טיילור שוגה בדמיונות בהמריצו את טיפוחם של „כוחות מיוחדים“ בארה״ב?

וגיתן לשאול: האם עתה, על מפתן תקופה אטומית־טילית, הפכה לקולע־תפחות המימרה: „עתים רק תת־המקלע (כמוכן בצירוף מצ־נה, כלי־טיס, ועוד ועוד) — הוא שיצלה להתמודד עם מתקן משגר־הרס“?

הערות אלו נתלו רק לאותן דוגמאות שהעלה מזלגו של אל"מ נרקיס ברשימתו. ברשימת פרסומי „מערכות“ טמונות עוד דוגמאות רבות לאפשרויות־ישום ולאקטואליות — כמו, בן, לזה הנוטל ספר וקורא בו,